

PYL (Theresa Schrezenmeir, Maria Komarova): **Pře/vytváření ruiny**

Text: PYL (Theresa Schrezenmeir, Maria Komarova)
Překlad: Kateřina Danielová

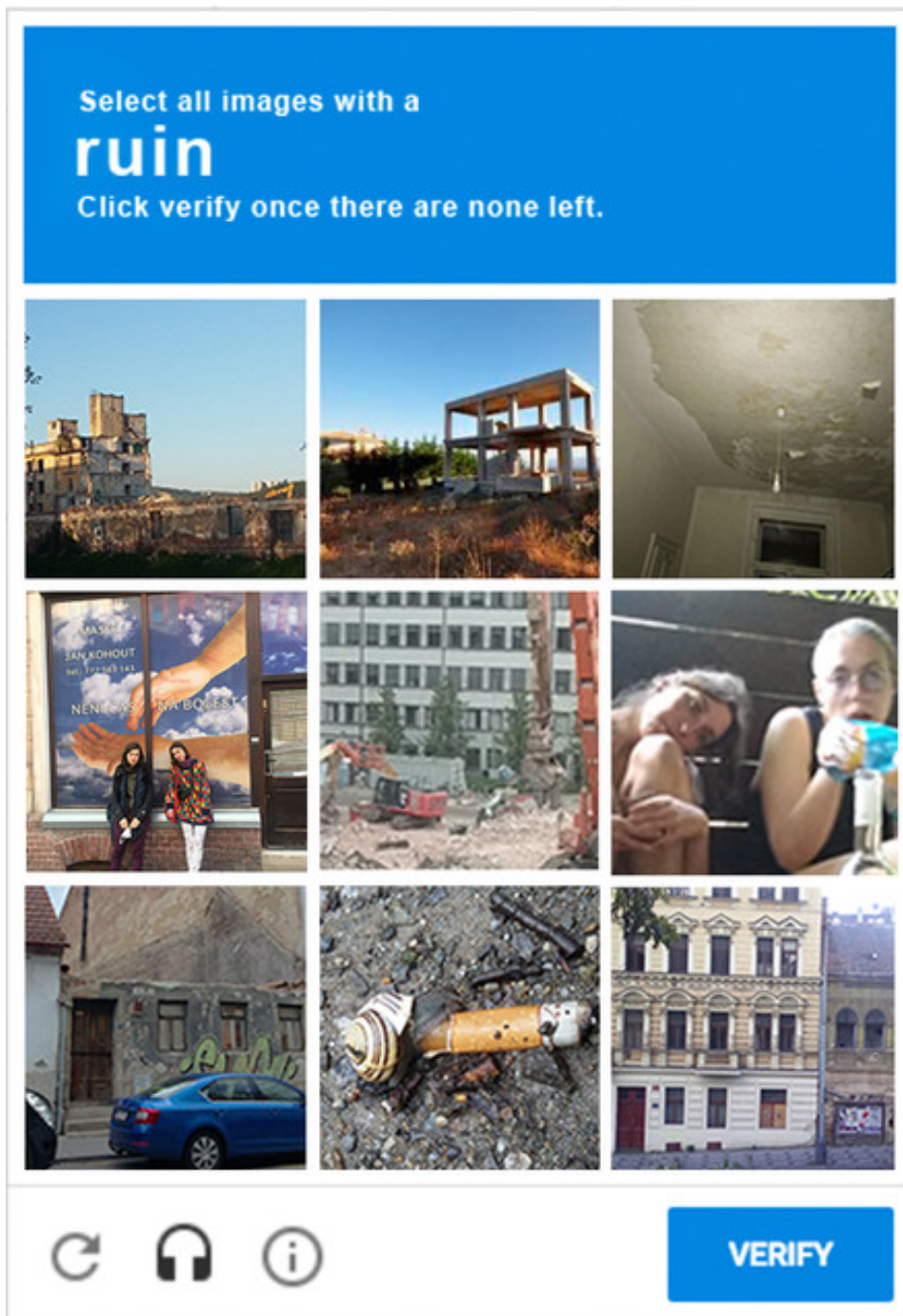
Čemu říkáme ruina? Může to být stavba, která pozbyla svůj původní účel. Může to být prázdná skořápka.

Jak to, že v nich nacházíme krásu? Jsou totiž utvářeny většími událostmi, než je lidské plánování; ruina je kombinací výsledků lidské činnosti a procesů, které nejsou řízeny člověkem. K nepředvídatelným silám, které vstupují do hry při uvažování o ruinách, patří například počasí, změny vyvolané chemickými reakcemi na materiální úrovni nebo vitalitou jiných entit (například zvířat a rostlin). K lidským projevům patří projektování a realizace stavby, uspořádání věcí v prostoru a čase, ale také fakt, že o něčem uvažujeme jako o ruině – tedy zasazení do určitého rámce.

Řekněme, že ruiny jsou místa, u nichž připouštíme, že je nemáme zcela pod kontrolou. Z tohoto důvodu také mohou někomu připadat spíše děsivá než krásná. Řekněme také, že ruiny jsou dočasným stavem v čase. Domníváme se, že dříve či později vše dospěje k okamžiku přechodného stavu bez účelu, odevzdá se entropii, dokud to nezaroste travou a nenastane zase něco nového.

Rozhodnutí vymezovat hranice takového stavu je svou povahou jednostranné. Pravděpodobně k tomu přistoupí někdo, kdo rád přisuzuje věcem významy a zvažuje je z hlediska jejich užitečnosti. To, co někomu může připadat zničené, však může jinému sloužit (ať už jde o člověka nebo o zástupce jiného druhu): zbytky organického odpadu mohou obohatit půdu, ze které vyklíčí nové výhonky, dům, jehož základy se hroutí, může teenagerům poskytnout nové místo k setkávání nebo z něj může vyrůst strom.

Náš úhel pohledu je velmi úzký a zároveň velmi široký – rámeček záběru můžeme zužovat či rozšiřovat. Stejně jako se naše plíce při dýchání rozpínají a zmenšují, chceme slyšet, jak dýchají ruiny ve svém rámci. Pak možná dospějeme k bodu, kdy by se ruinou mohlo stát cokoli (anebo také nic).

Začneme *běžnými* ruinami, které pro nás představují více či méně opuštěné stavby. Přiblížíme vám některé z těch, které jsme samy poznaly.

Jednou jsme v Řecku objevily opuštěnou vilu blízko pobřeží. Byly jsme na ostrově, kde jsme týden kempovaly, a tak jsme po několika dnech začaly hodnotit většinu míst, kam jsme se dostaly, z pohledu potenciálního ubytování. Z hlediska našich potřeb vypadala vila velmi luxusně a atraktivně. Počkaly jsme

do západu slunce, abychom svou drzou přítomností nerušily sousedy, a potom jsme vklouzly do domu. Jeho krása na pohled kontrastovala s jeho vnitřní devastací: stěny byly pryč, stejně jako většina stop po lidech, kteří v něm bydleli. Místo nich po mramorové podlaze pochodovaly dlouhé zástupy mravenců, kteří vytvářeli novou infrastrukturu kolem zbytků ohniště. Na místě, které se zřejmě kdysi nazývalo terasa, slavnostně ležela – s výhledem na mořské pobřeží – opuštěná pneumatika jako zjevný symbol devastace.

Nám ten den bohatě stačilo, že máme k dispozici podlahu a střechu nad hlavou. Po týdnu přespávání na plážích a v křoví nám takové podmínky připadaly nezvykle komfortní. Ze zpětného pohledu a ve srovnání s jinými místy, kde jsme spaly, si tato vila zaslouží čtyři hvězdičky. Cizí zahrada by dostala tři, nedostavěné domy a tomelové stromy u silnice stěží dvě hvězdičky¹.

Když jsme se po několika dnech vyčerpávajícího cestování vrátily do Prahy, připadal nám náš byt ve starém domě v Krymské ulici jako královské sídlo – vana s teplou vodou, postel, kuchyň s lednicí a dalšími vymoženostmi, které nám po nějakou dobu byly odepřeny. Podívejme se však na věc z jiného úhlu: většina našich hostů neustále poukazovala na to, že tento byt nejvíc ze všeho připomíná ruinu. Ve vstupních dveřích zela díra, chybělo pořádné topení a stropem občas zatékalo. Jednoho dne jsme po probuzení objevily na stropě obrovskou skvrnu. Její obrysy vypadaly jako krajková ozdoba a byly tak krásné, že všechny umělecké práce v místnosti (která sloužila hlavně jako ateliér) se ve srovnání s touto technickou závadou najednou zdály bezvýznamné. Vzduch v místnosti byl vlhký a někde odpadávaly kusy omítky. Čas od času jsme místnost navštívily jako muzeum a sledovaly jsme nově vyvstávající umělecká díla.

Tento pražský dům měl svůj zrcadlový obraz, obě budovy patřily k sobě². Ta vpravo by se dala nazvat skutečnou ruinou, v té vlevo jsme měly svůj domov. Kolemjdoucí si často mysleli, že dům vlevo je také prázdný (ruina?). Hierarchie obou domů se mírně odlišovala od jiných budov v okolí. Různé věci si tam nacházely vlastní cestu – dešťová voda netekla jen dešťovými svody, jak to někdo původně vyprojektoval, ale také prosakovala přes rozbitá okna, promáčela zdi nebo postupně změkčovala stavbu. Škvírami v obou domech prorůstaly rostliny jako zelené výbušniny, aniž je tam umístil nějaký atentátník. V obou byly krysy a poštovní schránky mimo provoz. Přesto měl dům vlevo (ten „náš“) svého domácího, který dostával peníze od několika ne zcela oficiálních nájemníků. I dům vpravo obývali lidé, kteří ale nikomu nic neplatili, nikomu nic neřekli, neměli elektřinu ani tekoucí vodu. Dům vpravo

mohl být místem, kam by se hodila osamělá pneumatika s infrastrukturou vybudovanou mravenci.

Možná lze říci, že ruinami by se dala nazývat místa, kde se může déle než tři týdny povalovat pneumatika, aniž by ji někdo uklidil.

Některé ruiny nikomu nepatří a mají dost svobody, aby se staly tím, čím jsou; jiné někomu patří, ale bohužel (nebo naštěstí) se jim ze strany majitele nedostává náležitá péče. Díky tomu se mohou emancipovat od toho, co nazýváme lidským plánováním.

Předměty, které nashromáždil Pljuškin, nejbohatší statkář z Gogolových Mrtvých duší, jsou příkladem majetku, jemuž se nedostává pozornosti. Pljuškin byl tak lakomý, že místo aby se staral o to, co už má, snažil se pořizovat další a další věci a bez ladu a skladu zahlcoval své kdysi velkolepé sídlo vším, co našel: „stoh papírů popsaných drobným rukopisem, přikrytý mramorovým těžátkem, které zezelenalo, a na něm malé vajíčko, [...] úplně vyschlý citron, ne větší než lískový oříšek, ulomená područka křesla, sklenička s jakousi tekutinou, ve které plavaly tři utopené mouchy, to vše přikryto dopisem, kousíček pečetního vosku, malý kousek kdesi sebraného hadru, dvě pera potřísněná inkoustem [...].³“ „Zatímco mu ve stodolách plesnivěl chléb i vlna, nenasytný Pljuškin každý den pátral v ulicích své vesnice po dalších předmětech [...] – vlezl pod lávku nebo pod schůdky a na co narazil, ať už šlo o podrážku staré boty, hadr nějaké ženské, železný hřebík či rozbitý hrnec, všechno si odnášel a doma to vršil na hromadu [...] v rohu místnosti.⁴“ Jakmile byl předmět takto sebrán a uložen, dříve či později upadl v zapomnění, ponechán svému osudu a zániku.

Pljuškinův příklad ukazuje, že ruiny a nepořádek mohou vznikat z nedostatku péče. Ale pokud jde o ruiny, zdá se, že počasí nebo fyzické chátrání hrají větší roli než nějaký hospodář. Můžeme tak sledovat různé hierarchie pohybující se od svědomitého plánování po ekonomické cíle a zisk. Pokud nazýváme ruinami stavby, které pozbyly svůj původní účel, v případě obytných domů by to mohlo vypadat, že přestaly plnit účel být něčím domovem.

Jenomže i ruiny mohou stále být domovem. Pokud mluvíme o budově, může se stát přístřeším pro lidi, kteří v ní nejsou v nájmu, ale stejně tam tráví čas. Hovoříme-li o věcech, které se v takových „prázdných“ budovách mohou povalovat – lahev ze zeleného skla, plastová židle porostlá mechem, zbytky džínsů, na nichž roste plíseň – můžeme říci, že přišly o svého majitele. Nazývájme je mikroruiny. Můžeme pozorovat, že i ony se proměňují v domov:

například pro mravence nebo ptáky, kteří si stavějí hnízdo. Kromě toho se může stát, že tyto věci „obnoví“ a navrátí do koloběhu používání a „užitečnosti“ někdo cizí, například osoba, která vstoupí do budovy, sebere lahev, vrátí ji a dostane za to peníze.

S dalšími mikroruinami se setkáváme na každém kroku – třeba s nedopalky cigaret na zemi. Někdo se je možná pokusí znovu zapálit a dostat z nich další potáhnutí s příchutí tabáku usušeného na slunci v nějakém vzdáleném místě. Někoho jiného můžou rozčilovat a bude je považovat za smetí. Drobné předměty přecházejí do stavu (mikro)ruiny často rychleji než ty větší. Představme si krabičku cigaret. Pokud patří někomu, kdo je hodlá vykouřit, můžeme je považovat za právě vznikající mikroruiny. Vždyť přece shoří. Oheň a ruiny představují kapitolu samu o sobě. Oheň ruiny vytváří, ale také tento jejich stav ukončuje, když je spálí na popel. Předměty, které už nechceme vidět, často pálíme: například věci, které definujeme jako odpad, nebo pozůstatky staveb (pokud to není úplně zakázané).

Pokud chceme, můžeme o naší planetě přemýšlet jako o makroruině, která nese naše domy, hrady, naše ruiny, nás samotné – včetně lidí, kteří nosí ve svém těle viry, nebo těch mrtvých a pohřbených před stovkami let. Můžeme si zkusit představit Zemi a pak ji srovnat s tou dokonalou zelenomodrou koulí, o níž se často učíme ve škole – tou s plochým a hladkým povrchem a jasným výpočtem kapacity krajiny. Na jeho základě budujeme svoji infrastrukturu, stejně jako kolony mravenců budují tu svou kolem opuštěné pneumatiky – vrstvíme dálnice pod hladinou oceánů a osídľujeme plochy ve velkých nadmořských výškách. Všichni samozřejmě připouštíme, že naše zeměkoule není dokonalá, nebo spíš vidíme, že v současné době jen těžko dokážeme porozumět její rovnováze, a přemýšlíme, zda je to naší vinou.

Je možné, že obyvatelé nějaké cizí planety nebudou ani uvažovat o návštěvě té naší kvůli znečištění, kvůli našim stavbám a stále častějším dírákům v atmosféře i v jejím povrchu. Mohlo by se však stát, že to bude právě naopak; všechny ty změny, které zde lze zažít v průběhu života, nebo dokonce během okamžiku, by se právě mohly stát důvodem jejich návštěvy. Hranice mezi prožitkem devastace a něčeho nového jsou úzké a něco pro nás znamenají. Jen se podívejme, jak nás přitahují místa, jejichž původní existence byla násilně přerušena: vzpomeňme na všechny návštěvníky Černobyli nebo na ty, kteří fotografují vesnice zničené hurikány, rudou řeku, jejíž krvavé zbarvení má na svědomí špatně fungující továrna⁵, nebo bílý písek na pláži posetý zářivě růžovými lahvemi od přípravku Vanish⁶.

Proč se lidé o taková místa zajímají? Jak už bylo zmíněno, některé události jsou děsivé i krásné zároveň. Člověk tam může pocítit změnu „přímo před očima“ a přechodový stav je dostatečně silný, aby zrcadlil existenciální otázky, které nosíme v sobě.

A co my? Hovořili jsme zde o různých typech ruin, jež mohou dosáhnout až velikosti celé naší planety – avšak náš vnitřní prostor je také vcelku rozsáhlý. Pokud bychom se v něm ztratili (dříve než ztratíme naši planetu), začne nám všechno připadat jako *univerzální* ruina...

Přidejme k tomu, co už máme, člověka: člověka, který se prochází po planetě Zemi (ruině), po prázdné budově (ruině), obrátí starou plastovou lahev bez etikety (ruinu), posadí se na starou pneumatiku a civí na mravence. Řekněme, že jde o starého člověka. Šestaosmdesátiletá žena vypráví: „Jsem takový pozůstatek. A všechno kolem mě se rozbije. Sprcha, auto, rádio, lednička... a já taky.“ Může být člověk ruinou? Ověřte si to: mohli byste v sobě nosit starou pneumatiku plnou mravenců, aniž by ji někdo odklidil? V průběhu života můžeme dospět do stavu, kdy pocitové nebo myšlenkové koncepty, které jsme si vybudovali, přestávají fungovat a nastane přechodové stadium. V mozku dosud můžeme sledovat staré, stále ještě přednastavené myšlenky, ale zároveň už vidíme klíčit zárodky těch nových. Vraťme se k původnímu scénáři: pokud člověk zrovna sedí na staré pneumatice fascinován mravenci, možná se také právě nachází v přechodovém stavu. Mezi prací a spánkem, mezi vztahem a cestováním, se svými vzpomínkami i myšlenkami na budoucnost. Možná že jeho myšlenky každých pár vteřin něco vyruší, jako kdyby mu v mozku přšelo, nebo proto, že některé myšlenky působí, jako by chtěly spálit všechno ostatní, co tam je. Možná máme staré vzpomínky, které nám leží na dně žaludku jako vraky lodí. Náš vnitřní svět se může rozpadnout stejně snadno jako ten vnější. Můžeme se sami stát ruinou.

Když jsem se na ruiny zeptala své matky, řekla jen:

„Někdy je zajišťujeme, aby nám vydržely.“

Poukazovala tak na energii investovanou do udržování některých existujících vazeb. Zajištění stavby v současném stavu v případě ruin často znamená toto: zatlouct dveře a okna, aby byla budova chráněna před přílišným počtem vetřelců, kteří by v ní způsobili změny rychleji než počasí a plíseň; postavit před ni ceduli připomínající její dřívější identitu (pokud jde o hrad, významné sídlo, obchod)⁷. Zajištění může znamenat, že se někam na boční zeď budovy přidá dřevěný trám, aby se zabránilo jejímu zřícení. Může to znamenat snahu

o uvědomělejší vztah k planetě-ruině. Mohlo by také jít o nějakou činnost, jako je sbírání prázdných mušlí na mořském pobřeží a jejich položení doma na policičku? Důležitý je pro nás rozdíl mezi zajištěním ruiny jako aktem péče, který ji povyšuje na něco významného, a patologickým aktem vystavování, jako je například postavit kolem něčeho plot a tímto rámcem tu věc zcela umrtvit. Pokud jde o člověka jako ruinu, může zajištění vypadat asi takto: lidé přehodnotí svá přesvědčení nebo myšlenkové struktury a budou užívat média, která do nich dokonale zapadnou bez jakýchkoli třecích ploch, čímž si zajistí, že zůstanou v bublině soudržných konceptů. Může však také znamenat, že procítíme něčí (nebo svoje vlastní) základy, které podepírají ty skutečně nosné, že se vrátíme znovu prozkoumat některé svoje vnitřní ruiny a zjistit, jaké to je, trávit v nich čas.

Pokud nám na nějaké ruině skutečně záleží, znamená to, že se na ni díváme jinak. Možná uvidíme mravence a budou se nám líbit, nebo oceníme sílu, s níž rostliny prorůstají betonem. Může to také znamenat, že opravíme díry a ochráníme tak budovu před dalším poškozením základů zatékající vodou. Znamená to, že vidíme sami sebe ve vztahu k budově, a začneme tam trávit čas. Déšť nemusí být to jediné, co padá z nebe; můžeme nechat své lidské myšlenky dopadnout ze vzduchu na staré kameny ležící na zemi a sdílet je s jiným člověkem. Možná se budeme cítit jako doma, když se posadíme na pneumatiku a dobře si popovídáme – nebo jen proto, že jsme našli útočiště.

Co tedy po tom všem vlastně dělat?

Vyberte si ruinu, na níž vám záleží. Navažte s ní vztah. Zajistěte věci, které k vám promlouvají. Vracejte se k ní. Přiveďte k ní někoho (nebo něco) dalšího. Budte pozorní – nakonec by mohla přestat být ruinou.⁸

-
1. A to se ani nezmiňujeme o smetištích a hřbitově, na nichž jsme si málem postavily stan, protože byla tma a my jsme nevěděly, kde vlastně jsme. ↵
 2. Oba domy patří k sobě, protože se nacházejí na jedné stavební parcele. Pokud by někdo chtěl jeden z nich koupit, automaticky by si musel vzít i ten druhý. Nelze je od sebe oddělit, ale stav každého z nich je jiný (proto zřejmě nikdo nestojí o oba dva). ↵
 3. Gogol, Nikolaj, *Mrtvé duše*, anglický překlad Edice Sovětské akademie věd, sv. 6 a 7, Leningrad 1951, s. 65–66. ↵
 4. Tamtéž, s. 66. ↵
 5. In Siberia, a 'Blood River' in a Dead Zone Twice the Size of Rhode Island—The New York Times (nytimes.com) [Na Sibíři je „krvavá řeka“ v mrtvé zóně dvakrát větší než Rhode Island—The New York Times (nytimes.com)]. ↵
 6. Thousands of pink bottles wash up on Cornwall's beaches—BBC News [Tisíce růžových lahví vyplavených na plážích Cornwallu – zpráva BBC]. ↵

7. V různých jazycích existují různá slova pro různé typy ruin; například v češtině, jak nám kdosi vysvětlil, kromě obecného označení „ruiny“ existuje slovo „zřícenina“ pro ruinu hradu. Působí to na nás tak, že se lidé domnívají, že některé ruiny jsou vzácnější než jiné. ←
8. Bohužel dosud neexistuje žádná encyklopedie ani návod, jak se chovat, aby následující poučení nebylo aktem kolonizace, ale aktem žití. Předpokládáme, že je to na vás. ←

PYL je mezinárodní kolektiv umělkyň tvořících společně v oblasti postdramatického divadla, vizuálního umění, zvuku a intermédií. Jejich tvorba zkoumá hranice antropocentrického vnímání v dialogu s objekty a ironických pokusech o uchopení jiných než lidských zásahů. Skupina rozvíjí vlastní vizuální jazyk uplatňováním metod DIY (udělej si sám), recyklace a principů kompilace; jeho prostřednictvím posouvá scénografické významy daleko za hranice divadelního jeviště. Práce skupiny posouvají kulturní kódy, kontexty a původ běžných věcí, zároveň proměňují předměty v bytosti a bytosti v předměty. Citlivé vnímání každodennosti, sdílených okamžiků a osobních prožitků nelineárním a hravým způsobem se přenáší do asociativního přístupu v rámci skupiny a do postupů coworkingu. PYL vznikl v Praze v roce 2018 a uvedl inscenace ČBRŠK (2018), Dead End (2019) či Reality Surfing (2021). Současnými členkami skupiny jsou Maria Komarova, Světlana Silič, Anna Romanova a Theresa Schrezenmeir.

Maria Komarova, divadelní autorka, scénografka, zvuková umělkyně a kurátorka, pochází z Běloruska. Často pracuje s principem přehodnocování primárních funkcí věcí a podvrtného používání technologií s cílem změnit vizuální/auditivní pohled na každodenní život. Je jednou ze zakladatelek umělecké skupiny PYL, festivalu performativního umění v Minsku Performensk a hudební kapely kaine anung. V současné době žije v Praze.

<https://mariakomarova.wordpress.com/>

Theresa Schrezenmeir pracuje se zvukem a pohybem. Jako režisérka a skladatelka zkoumá, jak společně sdílené situace vytvářejí vlastní specifické významy, způsoby navigace a komunikace. Působí v Německu a v České republice. V současné době vaří pro lidi, je součástí kolektivu PYL a skupiny kaine anung.

